

Üniversitelerin Başarı Sıralamalarında Metodolojik Problemler: Metodolojik Eleştirilere Yönelik Bir Literatür Taraması

Methodological Problems in University Success Rankings: A Literature Review Regarding Methodological Criticisms

Mesut ÖNCEL

Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulu (moncel@pau.edu.tr)

ÖZET

Anahtar kelimeler:

*Yükseköğretim
Rekabet
Kurumsal İtibar*

Son yıllarda yükseköğretim kurumlarına yönelik başarı sıralamaları tartışılan bir konudur. Gün geçtikçe artan oranda üniversitelerin başarı sıralamaları şeklinde araştırmalar, küresel ölçekte veya ulusal düzeyde farklı kurum ve kuruluşlar tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Kurumsal itibar ile özdeşleştirilen bu sıralamalar beraberinde birçok metodolojik problemi ortaya çıkartmakta ve bilim insanları tarafından olumsuz yönde eleştirilmesine neden olmaktadır. Bu çalışma da, farklı üniversite sıralama sistemleri incelenecektir. Çalışmanın amacı, küresel ölçekte üniversitelerin başarı sıralamalarına yönelik yapılan araştırmalarda ortaya çıkan metodolojik problemleri literatür taraması ile belirlemeye yönelik hazırlanmıştır. Çalışma, THE, ARWU ve Webometrics sıralamalarında kullanılan kriterlere yönelik yapılan eleştirilerle sınırlı tutulmuştur. Hali hazırda, üniversitelere yönelik evrensel ölçekte genel kabul görmüş başarı kriterleri bulunmamaktadır. Bu durum, başarı sıralamalarına yönelik daha nesnel çözümlerin nasıl geliştirilebileceğine yönelik araştırmaların yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Başarı sıralamalarında ortaya çıkan metodolojik sorunların kapsamlı bir çalışma ile ortaya konulması, bu alanda ileride yapılacak çalışmaların kalitesini artırma noktasında fayda yaratması beklenmektedir.

ABSTRACT

Keywords:

*Higher Education
Competition
Corporate
Reputation*

In recent years, the ranking of higher education institutions is currently a hot issue. Increasingly it is observed that the research on the most admired universities or academic success rankings on national or international level are being carried out by various institutions and organizations. These rankings associated with corporate reputation bring about many methodological problems and they are criticized severely by the scientists. In this study, different university ranking systems will be examined. The aim of this study is to determine the methodological problems that emerge during the research on the academic success of the global universities through literature review. This study is restricted to the criticisms; THE, ARWU, and Webometrics criteria. The fact that no universally accepted success criteria are available brings about an obligation to carry out research on how to develop methods to find out more objective solutions for success rankings. Determining the methodological problems in success rankings through an extensive literature review, the quality of the future studies in this field is expected to be raised.

1. GİRİŞ

Rekabetin her alanda olduğu gibi yükseköğretime de yansımaları, üniversitelerin birbirleriyle daha fazla karşılaştırılması, kıyaslanması ve nihai olarak başarı sıralamalarına tabi tutulmasıyla sonuçlanmaktadır.

Başarmak kavramı Türk Dil Kurumu'na göre; bir işi istenilen bir şekilde bitirmek, muvaffak olmak" şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2013). O halde "iş" olarak atfedilecek ve öznesi "üniversite" olan kavramın anlaşılması aynı zamanda başarı sıralamalarının ne olduğunun, nasıl bir anlam taşıdığına tanımlanabilmesi açısından önem kazanmaktadır. O halde bazı sorular kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Örneğin, bir üniversiteyi başarılı kılan faktörler nelerdir? Bu faktörler küresel ölçekte bir tek başarı reçetesi ile tanımlanabilir mi? Evrensel bir yapı olarak üniversite, yerel nosyonları dikkate alacak şekilde ortak bir bakış açısıyla değerlendirilebilir mi? Üniversitelere yönelik gerçekleştirilen başarı sıralamaları bu soruların yanıtını vermekte midir? İlgili soruların yanıtları, mevcut başarı sıralamaları ile yeterince net ve açık bir şekilde ortaya konulmadığı bilinmektedir. Bu nedenle, başarı sıralamalarının gerçekleştirilmesinde metodolojik problemlerin tespit edilmesini ve farklı bir perspektif ile yeniden değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Üniversiteler, entelektüel birikimleri ile zengin, dinamik ve özünde farklılıkları barındıran kurumlardır. Dolayısıyla, "makro açıdan yükseköğretimi kültürel bir parçanın etkileşimi ile ortaya çıkan ürün olarak değerlendirdiğimizde, farklı toplumlarda, farklı anlam ve işlevler yüklediğini söylemek yanlış olmayacaktır" (Kaynar ve Parlak, 2005: 20). Her kültür, kendi eğitim sistemlerini yaratmakta, dolayısıyla farklı modellerin gelişimi, kültürel yaklaşımların ortaya çıkardığı bir zenginlik olarak yorumlanabilir. Bu durum, üniversite algılamasını doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyeceği, netice itibarıyla başarı sıralamalarında ele alınacak kriterler konusunda ortak bir paydanın geliştirilememesine neden olduğu söylenebilir.

Başarı sıralamalarına yönelik ortak bir paydanın geliştirilmemesinde diğer bir etken, üniversitelerin yönetim felsefesinden ileri gelmektedir. Örneğin, Avrupa'da ortaya çıkan yükseköğretim, tarihsel gelişim sürecinde genelde Humboltçu, Napolyoncu ve Anglo-Sakson (Amerikan) modeller olarak geliştirilmiştir (Okçabol, 2007: 49). Kültür, demokrasi algısı, ideolojik farklılıklar, üniversitelerin yönetim modellerinin şekillenmesine ve üniversitelerin farklı önceliklere yönelmesinde etkili rol oynamıştır.

Geçmişten günümüze yükseköğretimin farklılaşan yapısı çerçevesinde, günümüz üniversiteleri yeniden şekillenmekte, ekonomik, sosyal ve düşünsel etkenler (dış çevre) 1980'lerden bu yana, giderek daha baskın şekilde, geleneksel üniversite yapılarını değişime zorlamakta (Yamaç, 2009: 165), geleneksel modeller terk edilerek giderek piyasa odaklı yeni yönetim modellerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Daha dinamik, girişimci, rekabetçi bir üniversite beklentisi, piyasa odaklı üniversite yönetim anlayışının bir sonucu olarak karşımıza çıktığı ve nihai olarak birbirleri ile kıyaslandığı mekanizmaların gelişiminde etkili olduğu söylenebilir.

Üniversitelerin başarı sıralamaları ile gittikçe artan oranda kıyaslanması, bilişim teknolojilerinin yaygınlaşması ve internet teknolojilerinin baş döndürücü hızı ile birlikte; küreselleşme, yerelleşme, rekabet, şeffaflık, hesap verilebilirlik gibi paradigmaların günümüz üniversiteleri üzerinde yarattığı baskı ile açıklanabilir. Üniversitelerin başarı sıralamalarına yönelik ortaya koyduğu performans, sahip olduğu evrensel misyonunu ne ölçüde başarı ile yerine getirdiği konusunda odaklanmaktadır.

2. KÜRESEL ÖLÇEKTE YAPILAN BAŞARI SIRALAMALARI

Yükseköğretimin kitlesel bir özellik kazanması, artan öğrenci hareketliliği ve yükseköğretimin küresel bir pazar alanına dönüşmesi neticesinde, üniversitelerin daha fazla rekabet ile karşı karşıya kaldığı, birbirleriyle kıyaslandığı yeni bir rekabet ortamı doğurmuştur. Genellikle, başarı sıralamaları ile kendini gösteren bu oluşum, yükseköğretimde artan rekabet ortamında giderek yayılan bir fenomeni ortaya çıkartmış ve bu durum eğitim kurumlarının dışsal anlamda (kurum dışı) performanslarının değerlendirilerek yükseköğretim kurumlarının daha şeffaf hale gelmesini sağlamıştır (Federkeil, 2008: 219). Yükseköğretimde yaşanan gelişmelere paralel olarak, itibar ve başarı sıralamaları giderek önemi ve önceliği artan bir konu haline gelmiş (Fried, 2005: 3), neticede bu yaklaşım günümüz üniversitelerinin karşısına, " Üniversitelerin Küresel

Ligi”, “Küresel ölçekli başarı sıralamaları”, “En Beğenilen Üniversiteler/ Fakülteler” gibi performansa bağlı rekabet baskısı altında kalmasına neden olmuştur.

Günümüzde üniversitelere yönelik en az otuz farklı türde ulusal ve/veya uluslararası başarı sıralamaları gerçekleştirilmekte ve yapılan çalışmalar birçok amaca hizmet etmektedir (Rozman ve Marhl, 2008: 318).

Üniversitelere yönelik birçok başarı sıralaması yapılmış ve/veya yapılıyor olmasına rağmen, araştırma ölçeğini küresel düzeyde gerçekleştiren çalışmaların daha fazla ön planda olduğu görülmektedir. Küresel ölçekli sıralamalardan bazıları şunlardır (Saka ve Yaman, 2011: 44);

1. Times Dergisi Yüksek Öğretim Sıralaması (THE) Times Higher Education - QS World University Rankings)
2. Shanghai Jiaotong Üniversitesi Dünya Üniversiteleri Akademik Sıralaması (Academic Ranking of World Universities-ARWU)
3. Cybermetric Laboratuvarları Webometrics: Web’de Dünya Üniversitelerinin Sıralaması (Webometrics: World Universities' Ranking on the Web)
4. Newsweek Dergisinin Dünyanın En İyi 100 Üniversitesi Sıralaması
5. Google Search Uluslararası Üniversiteler Sıralaması (G-Factor International University Rankings)
6. Dünya Üniversiteleri Bilimsel Çalışmalar Performans Sıralaması- HEEACT (Performance Ranking of Scientific Papers for World Universities)
7. Paris Mines Teknolojileri Dünya Üniversiteleri Meslek Sıralaması
8. Çin Wuhan Üniversitesi Küresel Üniversite Sıralaması

Yükseköğretimde çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından eğitim sistemlerinin kalitesini ve kıyas edilmelerinin birçok araştırma ifade edildiği görülmektedir. Bu kıyaslamalar, sadece raporlama ile sınırlı değildir, aynı zamanda pratikte de hayati önem taşımaktadır (Proulx, 2007: 73). Zira ortaya çıkan sonuçlar, ulusal eğitim sistemlerini etkilemekte ve eğitim politikalarının şekillenmesinde önemli etkiler yaratmaktadır (Williams, 2008: 2). Özellikle gelişmekte olan ülkelerin yükseköğretim stratejilerine yön vermesi açısından başarı sıralamaları ayrı bir önem taşımaktadır. Zira sıralamalar, sadece üniversiteler arası rekabeti düzenlemek adına yapılmamakta (Rozman ve Marhl, 2008: 318), aynı zamanda üniversite yöneticilerinin yönetsel uygulamaları geliştirme konusunda nasıl bir katkı sağlayacağına yönelik açılım sağlamaktadır.

Dünya çapında olmak, her ülkenin yükseköğretim sisteminde en azından bir kısmında arzuladığı bir standart olmakta (Salmi, 2010), ancak sorun, dünya çapında üniversite olmanın referansları olsa da bunun nasıl sağlanacağına yönelik yapının netlik kazanmamasından ileri gelmektedir (Altbach, 2004: 20). Dolayısıyla başarı sıralamalarına yönelik giderek artan ilginin yanında, çalışmaların hangi kriterlerle ne şekilde değerlendirildiğine ilişkin boyutları aynı oranda anlaşılabilir değildir. Birçok ülkede, üniversitelerin mevcut programları birbiriyle uyumlu olmasına rağmen, sıralamalarda farklı metodoloji ve tekniklerin kullanıldığı görülmektedir (Filinov ve Ruchkina, 2002: 471). Başarı sıralamalarının etkinliğinin artırılabilmesi açısından, ilgili sıralamalarda üniversitelerin hangi kriterlere ve nasıl bir sınıflandırma ölçütlerine göre değerlendirildiğinin belirlenmesini gerektirmektedir.

2.1. Başarı Sıralamalarında Kullanılan Temel Sınıflandırma Ölçütleri

Üniversitelerin başarı sıralamalarına yönelik literatürde bilinen ilk çalışma, 1906 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde Bilim Magazin dergisi tarafından, on beş üniversitenin katılımı ile gerçekleştirilmiştir (Fried, 2005: 1).

Uluslararası ölçekte başarı sıralamalarının öncülüğü, 1992 yılında “The Times Higher Education Supplement” olarak bilinen on dört kriterin esas alındığı çalışma ile başlamış ve paralelinde, Financial Times, The Sunday Times (İngiltere, İrlanda), Der Spiegel (Almanya), Maclean’s (Kanada), Reforma (Meksika) gibi ülkelerde benzeri yayınlar takip etmiştir (Hazelkorn, 2007: 89). Üniversite başarı sıralaması, son on beş yıl öncesine göre büyük yenilikler içermekte ve günümüzde birçok ülkenin yükseköğretim sistemlerinde standart bir özellik halini taşımaktadır (Usher ve Savino, 2007: 5).

Tablo 1. Üniversitelerin Ulusal ve Uluslararası Sıralama Sistemlerini Yürüten Kurumların Dağılımı

BÖLGE	Ülkelere Göre Araştırmaları Yürüten Kurumlar
Avrupa	Almanya (B&C,C), İtalya (C), Hollanda (A), Portekiz (C), İspanya(B,C,IC), İsveç (C), İsviçre (B&C), İngiltere (A,B,IC)
Doğu Avrupa ve Merkez Asya	Kazakistan (A,B), Polonya(C), Slovakya(B), Romanya (B&C), Rusya (B), Ukrayna(B&C)
Asya ve Pasifik	Avustralya (B), Çin(B,C,IB), Hong-Kong(C), Hindistan (C&D), Japonya (B,C), Kore (A), Malezya(A), Pakistan(A), Yeni Zellenda (A), Tayland(A), Tayvan (IA,B)
Latin Amerika ve Karayipler	Arjantin (D), Brezilya(A), Şili(C,D), Meksika(B), Peru(B)
Afrika	Nijerya (A), Tunus (A)
Kuzey Amerika	Kanada (B,C,B&C), Amerika (C,IC)
A: Resmi kurumlar B:Bağımsız organizasyonlar/üniversiteler C:Gazeteler/periodyk yayınlar/medya D: Akreditasyon kurumları I: Uluslararası sıralamalar	

Kaynak: Salmi, J., Saroyan,A.,(2007), "League Tables as Policy Instruments: Uses and Misuses", Higher Education Management and Policy", Vol:19,No:2,OECD, s.36

Üniversitelerin başarı sıralamalarına ilişkin yapılan araştırmaları Tablo 2’de farklı sınıflandırma ölçütlerine göre gerçekleştirildiği görülmekte ve araştırma sonuçları çeşitli basın-yayın kuruluşları aracılığıyla bilgi kullanıcılarına sunulmaktadır.

Tablo 2. Üniversitelerin Başarı Sıralamalarının Ele Alındığı Temel Sınıflandırma Ölçütüne Göre Sıralama Türleri

ELE ALINDIĞI TEMEL SINIFLANDIRMA ÖLÇÜTÜ	SIRALAMA TÜRÜ	ÖRNEK ARAŞTIRMALAR
Araştırmanın kapsamına göre	- Küresel ölçekli	* ARWU, THE
	- Ulusal ölçekli	* Perspektywy (Polonya) * The Center (ABD)
Kurumsal Düzeyde Ele Alınış şekline göre	- Bir kurumun kümülatif çıktılarını esas alan sınıflandırmalar - Kurum içerisinde spesifik alanda elde edilen sonuçlar bazında yapılan sınıflandırmalar	
Belirli bir bilim dalı veya program temelli	- İşletme Okulları - Hukuk fakülteleri v.b.	* Financial Times (Surveys of Business Schools) v.b.
Kullanılan istatistiksel metotlara göre	- Kümeleme - Sınıflandırma - Sıralama - Öznel değerlemeler (Anket metodu)	
		* Times (UK); US News; Good Universities Guide (Avustralya), CHE-Der Stern (Almanya); Macleans (Kanada)
	* Öğrenci Kaynaklı sıralamalar	
	* Üniversite mezunları bazında yapılan sıralamalar	* US News ve World; GUG (Avustralya); * Financial Times (Surveys of Business Schools)

Veri kaynaklarına göre	* Finansman kaynaklarına göre yapılan sıralamalar	* RAE (İngiltere); DEST (Avustralya); Yeni Zellanda (PBRF)
	Nesnel değerlemeler	
	* Akademik performans/kurumsal kaynaklara ilişkin göstergeler	* ARWU, THES

Kaynak: ÖNCEL, M.,(2010),“Sürdürülebilir Rekabet Üstünlüğü Sağlamada Kurumsal İtibar Yönetimi: Yükseköğretimde Yapılandırılmasına Yönelik Bir Model Önerisi”, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, s.140

Üniversitelere yönelik sıralama sistemlerini; Belirli bir kategoriye, yapıya, sıklık derecesine, araştırmanın yaklaşımına ve veri kaynaklarına bağlı olarak beş kategoride sınıflandırılabilir (Merisotis, 2002: 476-478).

Merisotis, belirli bir kategori baz alındığında kendi içinde üç temel kategoride incelenebileceğini vurgulamaktadır. Buna göre; ilk kategoride yer alan araştırmalarda tek düze, kümelenmiş veya tek başına sıralama skoru bulunmamaktadır. Bu tür sıralamalarda, kurumun toplam kalitesini ortaya koymaya yönelik değişkenleri içeren göstergeler kullanılmakta ve kuruma yönelik genel bir sonuç çıkarılmaktadır. İkinci kategoride yer alan sıralamalarda, belirli bir bilim dalı, program veya bir konu temeline dayandırıldığı araştırmalar olarak değerlendirilmektedir. Bu tür sıralamalar, ele alındığı konu bazında daha spesifik sonuçlar sunabilmektedir. Üçüncü kategoride yer alan çalışmalar ise, diğerlerine benzer kolaylıkla kategorize edilemeyen araştırmalardan oluşmaktadır.

İstatistiksel metotlara göre sınıflandırma, elde edilen sonuçların nümerik olarak sıralanması ile sonuçlanmaktadır. Böylelikle belirli noktalarda kümele metodu ile listenin zirvesi, orta grup ve alt grup şeklinde sınıflandırılmaya tabi tutulmaktadır. Sıklık derecesine göre sınıflandırma, araştırmanın periyodik olarak tekrar edilme sıklığı ile açıklanmaktadır. Araştırma yaklaşımına göre sınıflandırma, bir üniversitenin kontrolü altında olan değişken faktörlere bağlı olarak sınıflandırılmasını içermektedir. Örneğin, üniversitenin yaşı, mülkiyeti, coğrafi konumu gibi değişkenlere bağlı olarak açıklanmaktadır. Veri kaynaklarına göre sınıflandırma, ikinci el veriler olan yayın sayısı, bütçe ve benzeri veriler ile ilk elden verileri oluşturan öğrenci, akademik personel, akredite kurumları ve benzeri kaynaklara dayanarak hazırlanan çalışmalar olarak sınıflandırılmaktadır.

Üniversitelere yönelik başarı sıralamalarının hazırlanmasında veri toplama yöntemi olarak üç temel metottan faydalanılmaktadır. Kurumlara yönelik kaynakların elde edilmesinde, çeşitli paydaşların kurum ve eğitim kalitesine ilişkin görüş ve yargılarını içeren anket yöntemi ile yürütülen saha çalışmaları, üniversite dışı bağımsız kurumlardan (bağımsız üçüncü parti kurumlar) ve üniversitenin sunduğu veri kaynakları ele alınmaktadır. Elbette her veri kaynağının avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır (Usher ve Savino, 2007, s.8). Sıralamalarda, verilerin ihtiyaca uygun bir şekilde seçilmesi, eksiksiz bir şekilde sağlanması, verilerin zamanında kayıt altına alınması, sıralamalarda doğru sonuçların elde edilmesi açısından önem taşımaktadır.

2.2. Küresel Düzeyde Yapılan Başarı Sıralamalarında Ele Alınan Temel Kriterler

Başarı sıralamalarına yönelik birçok araştırmanın yapıldığı bilinmektedir. Bu sıralamalarda, özellikle küresel ölçekte yapılan çalışmalar ve bu çalışmalarla ortaya çıkan sonuçlar dikkat çekmektedir. Başarı sıralamalarına yönelik dünyaca en çok bilinen ve sonuçları kabul gören araştırmalar, The Times Higher Education Supplement (THE) ve Shanghai Jiao Tong University (ARWU) olarak ön plana çıkmaktadır (Taylor ve Braddock, 2007: 245).

THE, küresel ölçekte her yıl 500'ün üzerinde üniversiteyi esas alarak, içlerinden en iyi 200 üniversiteyi seçmektedir. THE sıralaması, üniversitelerde tam zamanlı çalışan profesörlerin kendi kurumları haricinde diğer üniversitelere ilişkin görüş ve düşüncelerini kapsamaktadır. (www.timeshighereducation.co.uk, Erişim tarihi: 11.10.2009). THE sonuçlarının belirlenmesinde göz önüne alınan temel kriterler; %20 Atıflar, %20 Öğrenci-Öğretim üyesi oranı, %10 Evrensellik durumu, %10 Önemli çalışmalar olarak belirlenmiştir. %40 oranında etkili olan en önemli kriter, akademik çevrenin görüş ve düşünceleri şeklinde ifade edilen öznel yargılara dayandırılmaktadır.

Uluslararası kabul gören başarı sıralamalarının bir diğeri, “Şangay Üniversitesi” tarafından gerçekleştirilen, Academic Ranking of World Universities ARWU olarak bilinen araştırma gelmektedir. Bu araştırmanın en önemli özelliği bir üniversite tarafından yapılıyor olmasıdır. İlgili araştırmada çeşitli ölçütler kullanılmaktadır (Liu ve Cheng, 2005: 128). ARWU Performans göstergeleri;

- Mezunlar tarafından kazanılmış olan Nobel ödülleri ve Fields madalyaları (%10)
- Öğretim üyeleri tarafından kazanılmış olan Nobel ödülleri ve Fields madalyaları (%20)
- 21 değişik alanda yüksek sayıda atıf alan bilim insanları (%20)
- Nature ve Science dergilerinde basılan makale sayıları (%20)
- SCI ve SSCI tarafından endekslenen dergilerde basılan makale sayıları (%20)
- Yukarıdaki kriterlerin kişi başına bölünmüş hali (%10)

şeklinde sıralanmaktadır.

(Ayrıca bakınız: <http://www.research.uwa.edu.au/staff/about/uwa-ranking/arwu-ranking-methodology>, Erişim tarihi: 03.04.2015)

Üniversitelerin başarı sıralamalarına ilişkin küresel ölçekte yer alan bir diğer araştırma, Webometrics (İspanya Ulusal Araştırma Kurumu) tarafından yapılmaktadır. Elde ettiği sonuçlar, sanal ortamda oldukça ses getirdiği bilinmektedir. 2004 yılından itibaren 17.000 üniversitenin internet tabanlı aktivite ve kurumların görünürlüğünün, üniversite için olumlu bir göstergesi ve sahip olduğu prestiji yansıttığı varsayılmaktadır. Ölçümün gerçekleştirilmesinde etkili olan kriter ve etki faktörleri şunlardır;

- Dünyanın 20 bin üniversitesi 2012 yılında Google motorundan elde edilen tarama sonucuna dayanan boyut kriteri (%20),
- İlgili üniversitenin sitesine verilen tekil bağlantı (link) sayısına dayanan görünürlük kriteri (%50),
- İlgili üniversitenin sitesinde bulunan akademik dosya sayısına dayanan dosya zenginliği kriteri (%15)
- En çok atıf alan %10'luk dilime giren yayın sayısı kriteri (%15)

(Ayrıca bakınız: <http://www.webometrics.info/en/Methodology>, Erişim tarihi: 12.04.2013). Webometrics sıralaması üniversitelerin web sayfası tıklanma oranı olmayıp, çeşitli arama motorlarından elde edilen veriler kullanılarak belirli sınıflandırmalar sonrası puanlama yapılmaktadır.

2.3. Başarı Sıralamalarında Ortaya Çıkan Metodolojik Problemlerin Sınıflandırılması

Başarı sıralamalarına yönelik artan ilgi, beraberinde bu sıralamaların nasıl ve ne şekilde yapılması gerektiğine yönelik akademik tartışmaları ortaya çıkartmaktadır. Tartışmalara neden olan iki önemli konu; sıralama sisteminde kullanılan metodolojilerin güvenilirliği ve sıralama sistemlerinin kriterleridir (Gültepe vd., 2014).

Başarı sıralamalarını daha fazla bilimsel zemine taşımak adına, “uluslararası üniversiteler başarı sıralaması” sempozyumları yapıldığı ve konunun çok yönlü tartışıldığı görülmektedir. Sempozyumlarda; sıralamalarda ele alınan kriterlerin ağırlıklı puanları konusunda getirilen öneriler, hesaplama sürecinde farklı istatistiksel yöntemlere başvurulmasına yönelik zorunluluklar ve başarı sıralamalarının nasıl yorumlanması gerektiğine yönelik konular ele alınmaktadır (<http://www.events.leiden.edu/ranking2009/about/presentations.html>, Erişim tarihi: 14.04.2013).

Çeşitli başarı sıralamalarının varlığına karşılık bazı soruların yanıtları önem kazanmaktadır. Örneğin, başarı sıralamalarına yönelik araştırmaların artışına karşın acaba bir üniversiteyi başarılı kılan faktörler nelerdir? Diğerlerinden nasıl bir farklılık yaratmaktadır? Başarıyı sağlayan bileşenler nasıl açıklanabilir? Küresel ölçekte tanımlanmış bir üniversite modelinin yoksunluğuna karşın, evrensel ölçekler nasıl geliştirilebilir? Üniversitede öncelikli olan araştırma mıdır? Eğitim-öğretim

midir? Hangi faktör daha ağırlıklı olarak alınmalıdır? şeklinde bir dizi sorunun cevabı, bu araştırmaları daha sağlıklı bir zemine taşınabilmesinin temel koşullarının başında gelmektedir (Taylor ve Braddock, 2007: 247).

Metodolojik problemlerin belirlenmesine yönelik olarak çalışma kapsamında; ARWU, THES ve Webometrics kriterlerine yönelik getirilen eleştirilerle sınırlı tutulmuştur. Konunun kuramsal çerçevesini oluşturabilmek için, metodolojik problemler şu şekilde sınıflandırılarak ifade edilebilir.

- 1) Veri setlerinin oluşturulması ve hazırlanmasına yönelik eleştiriler
- 2) Ele alınan araştırmaların sınırlılıklarına yönelik eleştiriler
- 3) Analiz süreçlerine yönelik eleştiriler

ARWU, THES ve Webometrics başarı sıralamalarının seçilmesinin temel nedeni, ortaya çıkan sonuçların küresel ölçekte daha fazla tartışılmasında ileri gelmektedir.

3. VERİ SETLERİNİN OLUŞTURULMASI ve HAZIRLANMASINA YÖNELİK ELEŞTİRİLER

3.1. Verilerin Hazırlanması ve Derlenmesi

Bir araştırmanın bütünü metodolojik yapıyı oluşturduğuna göre, öncelikle sıralamaların hazırlanmasındaki sorunlar ele alınmalıdır.

Başarı sıralamalarının hazırlanmasında en büyük dar boğazlardan biri kuşkusuz araştırmanın amacına uygun nesnel kriterlerin ağırlıklı olduğu kriterlerin tespit edilmesidir. İkinci aşamada ise, bu kriterlerin sağlıklı verilere dayanarak sıralamaların yapılması gelmektedir. Ancak verilerin elde edilmesi kuşkusuz kolay olmayacaktır. Küresel ölçekte bir sıralama çalışması göz önüne alındığında, verilerin ne derece sağlıklı bir şekilde elde edildiğine yönelik sorular da kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Sayıları 17.000’ni bulan üniversitelerin, niceliksel ve niteliksel kriterlerini ortak bir payda da elde etmek ve bir araya getirmek pratikte kolay görünmemektedir. Bu çerçevede başarı sıralamalarının hazırlanmasında karşılaşılan sorunlar şu şekilde özetlenebilir;

- Üniversitelerin gerekli verileri sağlamaması ya da son dakikaya kadar verilerin gönderilmesi
- Deneyim eksikliği ve üniversitelerin başarı sıralamalarına yönelik işbirliği çalışmalarından kaçınması ve gerekli bilgilerin gönderilmemesi
- Resmi kurumlardan gelen tepkiler
- Yükseköğretime yönelik geçerli açık ve genel bir modelden yoksunluk
- Üniversitelerin akademik veri tabanları ve mezun öğrenciler ile iletişim olanaklarından yoksunluk
- Üniversite yönetimi tarafından ortaya konulan tepkiler (Siwinski, 2002: 406).

Yukarıda sıralanan faktörlerin dışında; üniversitelere yönelik veri kaynaklarının değişken yapısı, göstergelerin birbirleriyle ilintili olması, kapsam dışı kalan verilerin sonuçlara yansıtılamaması, üniversite gibi çok boyutlu bir dinamik kurumun tek bir ölçüğe indirgenmeye çalışılması, başarı sıralamalarının hazırlık aşamasında karşılaşılan sorunlar olarak sıralanabilir.

3.2. Sıralamalarda Farklı Kriterlere Yer Verilmesi

Gerek ulusal gerekse uluslararası sıralama yapan kurum veya kuruluşlar, farklı öncelikleri dikkate alarak dereceleme yoluna gitmektedirler. Dolayısıyla, her bir araştırmada ortaya koyulan amaçlar, skorun belirlenmesinde kullanılan ağırlık puanları ve farklılıkları nedeniyle, araştırmalar arası birbiriyle örtüşen sonuçlar çıkmamaktadır (Liu ve Liu, 2005: 225). Verilerin dinamik yapısı nedeniyle, araştırmanın tekrar durumunda aynı sonuçların elde edilememesi gibi sonuçlarla karşılaşılabilir. Diğer yandan, kullanılan göstergeler ve yöntemler, bu sıralamaların kaliteyi ne derece yansıttığını ve benzeri konular eleştiri ve tartışmaların odağını oluşturmaktadır.

3.3. Sıralamalarda Öncül Kriterlerin Farklılık Göstermesi

Sıralamalara yönelik yapılan eleştirilerden bir diğeri, sıralamalar gerçekleştirilirken öncelikle, araştırmanın hangi sınıflandırma ölçeğinde yapıldığı, sınıflandırma ölçeğine göre kullanılan öncül faktörlerin ağırlığının ne olması gerektiği konusunda odaklanmaktadır. Örneğin, ARWU sıralamalarında % 50 oranında alınan ödüllere ve yüksek oradan araştırma performansına ağırlık verilerek değerlendirildiği görülmektedir.

Mezunlar ve öğretim üyeleri bazında ARWU kriterleri arasında Nobel ödülü % 30 olarak bir kriter olarak ele alınmaktadır. ARWU sıralamalarının yöneticisi olan Ying Cheng'e göre, eleştirilere rağmen ısrarla savunmakta ve Nobel ödülünü "Bir üniversitenin dünya üniversitesi olabilmesi için en önemli kriter olduğunu belirtmektedir (Kaplan, 2010: 18). Dünya üzerinde 17.000 üniversite bulunduğu göz önüne alındığında bu kriterin kapsayıcı olmayacağı aşıkardır. Savaş ve Baykal'a göre; "yılıda altı kişiye nasip olabilen Nobel ödülüne göre sıralamanın olası olmadığını" dile getirmektedir. Bu ödül elbette çok önemlidir ama bugüne kadar verilen bütün Nobel ödüllerini hesaba katan bir değerlendirmede bile 500 üniversiteye yer bulunamayabilir (Savaş ve Baykal, 2011). Sıralama sonuçlarında en üst basamaklarda bulunan üniversitelerin yerlerinin çok değişmemesi de ele alınan ölçütlerden kaynaklanmaktadır. Örneğin, Orhan PAMUK'un Nobel ödülü alması, İstanbul Üniversitesine 2007 yılı itibariyle 16,6 Puan kazandırarak 424. cü sırada yer almasında etkili olmuştur.

ARWU için ele alınan öncül kriter THE sıralamaları değişmektedir. Zira, THE sıralamalarında en önemli kriter, %40 oranında akademik çevrenin görüş ve düşüncelerine dayandırılmaktadır. Webometrics sıralaması, çeşitli arama motorlarından elde edilen verilere dayanılarak hazırlandığı göz önüne alınırsa her bir araştırma için ortaya çıkan sıralama sonuçlarının farklılık göstermesi bu durumda yanıltıcı olmayacaktır.

3.4. Yerel Nosyonların Dikkate Alınmaması

Üniversiteler, her ne kadar evrensel kurumlar olarak dile getirilmiş olsa da, bulunduğu çevre ve çehrenin yaşam kalitesini artırmaya yönelik çalışmalar ile katkılar sağlaması beklenmektedir. Üniversitelerin söz konusu bulunduğu yerel ve/veya ulusal anlamda katkısı, küresel ölçekli sıralamalarda yer verilmemektedir. Dolayısıyla, bu kapsamda yapılan sıralamalara yönelik getirilen bir diğer eleştiri, yerel nosyonların göz ardı edilmesinden kaynaklanmaktadır. Buna göre, küresel ölçekli bir sınıflama ölçütü ele alındığında, yerel ölçütlerin birçoğu dikkate alınmayarak daha çok araştırma performansı, dünya ölçeğinde tanınırlığı ve ünü dikkate alınmaktadır (Marginson, 2007: 132).

Başarı sıralamalarına ilişkin araştırmalar, üniversitenin, yakın çevresi ve toplumsal anlamda ürettiği ve yaşam kalitesini geliştiren projelere dayanmadığı için, başarı derecesinde üniversitenin ulusal boyutta elde ettiği sonuçlar gözden kaçmaktadır. Sadece bilimsel çalışmaların esas alındığı sıralamalarda, eğitim, toplumsal yaşam, demokrasi, yerel veya küresel sorunlara yönelik çözümler bulunmamaktadır (Marginson, 2007: 138).

Üniversiteler evrensel özellikleri yanında, toplumsal bağlamda "yönlendirici" rolü üstlenebilen, bölgesel barışa ve refaha katkıda bulunan "danışılan kurum" kimliği kazanan ve bu özellikle nitelenen kurumlar olmalıdır (Demir, 2008: 86). Oysa ki, küresel düzeyde ele alınan başarı sıralamalarında, üniversitelerin ortaya koyduğu yerel projeler ve elde edilen sonuçları içermemektedir.

Üniversiteler, yerel çevre başta olmak üzere, bulunduğu ülkenin, ekonomik, sosyal ve politik alanlarda gelişimini sağlayan, toplumun refah düzeyini artırma yönünde bilimsel çabalar yürüten kurumlardır. Mevcut küresel ölçekli sıralamalar, üniversitelerin yerel misyonlarını dikkate almamaktadır. Örneğin, Türkiye'de birkaç yıl öncesinde yaşanan kene vakalarına bağlı ölümlerin artış göstermesi ve bilimsel anlamda yapılması gereken çalışmalar Türkiye'deki üniversitelerin ilgili ana bilim dallarını ilgilendiren konu olması gerekirken, örneğin ilgili vakaların hiç yaşanmadığı ülkelerde üniversitelerin gündeminde yer alması beklenemez. Başarı sıralaması üniversitelerin evrensel yapılarını göstermesi yanında, ulusal boyutta kamusal sorumluluklarını ne ölçüde yerine getirebildiklerini göstermesi açısından da önem taşımaktadır.

3.5. Nesnel Yargıların Yer Alması

Başarı sıralamaları ile listenin zirvesi için bir üniversitenin en iyi en uygun ölçüsü olarak ele alınmakta, farklı sıralamalarda ortaya çıkan temel tutarsızlıklara rağmen en iyi tanımlaması sunulmaktadır (Usher ve Savino, 2007: 15). Oysa ki, kriterler arasında akademik camiaya, üniversitelere ait sorulan sorular da yer almaktadır. Özellikle yöneticilik görevinde olanlara kişisel kanaatleri sorulmaktadır; yani bu bir anlamda popülerite yarışması gibidir. Bu ölçüt tümüyle öznel olup, bilimsel tarafsızlığı tartışılabilir hale gelmektedir (Yamaç, 2009: 283). Örneğin, THES sıralamalarında, %40 oranında öğretim üyelerinin görüşlerine yer verilmektedir. Bu durumda üniversitenin bilinirliği ve ünü sıralamalarda ön plana çıkmaktadır.

3.6. Anlamli Bulunmayan Kriterler

Kullanılan bazı ölçütlerin üniversitelerin kalitesini hangi anlamda ve ne ölçüde yansıttığını anlamak kolay değildir. Örneğin, bir üniversitede bulunan yabancı öğrenci oranının ne şekilde böyle bir etkiye sahip olduğu (Yamaç, 2009: 283), öğrenci deneyimlerinin öğrenim kalitesini ne kadar yansıttığı anlaşılammaktadır (Liu ve Cheng, 2005: 131). Dolayısıyla üniversiteler arasındaki var olan farklılıklar çok geniş bir şekilde ele alınmakta, “kalite” kavramının nasıl ölçüldüğü üstü kapalı bir kriter olarak görünmektedir (Usher ve Savino, 2005: 14).

Bu sıralamalar gerçekte nasıl bir anlam taşımaktadır, bu sıralamaların yıldan yıla değişmesi ne anlama gelir, gibi soruların yanıtı yeterince açık değildir (Martins, 1998: 293).

4. ELE ALINAN ARAŞTIRMALARIN SINIRLILIKLARINA YÖNELİK ELEŞTİRİLER

4.1. Sınırlı Verilerle Çalışma ve Verilerin İngilizce’yi esas alması

Sıralamalarda kullanılan yayın sayısı hesaplanırken, (ISI) Institute for Scientific Information veri tabanı ile kayıtlı yayınların seçilmesi ister istemez ABD ve İngiltere kaynaklı yayınların ve yayın dillerini göz önüne almakta, diğer dillerde yapılan yayınlar liste içerisinde yer almadığından İngilizce’nin kullanılmadığı diğer ülkeler daha baştan geri plana itilmektedir (Yamaç, 2009: 282).

Benzer bir şekilde internet orjinli yapılan Webometrics’de değerlendirmeler İngilizce web sitelerine bağlı olarak yapılmaktadır.

Her yıl ARWU listesi açıklandığında sonuçlara en çok tepki gösteren ülkelerin başında Fransa gelmektedir. Fransız eğitimciler göre sıralamaların “Anglo-Sakson” üniversitelerine ayrıcalık tanıdığından ve Fransa’nın elit grandes ecoles ve kitle üniversiteleri şeklindeki farklılığa hoşgörü göstermediklerinden yakınmaktadırlar (Salmi ve Saroyan, 2007: 56). Nitekim, ISI kapsamına giren dergiler arasında, önemli bazı dergiler İngilizce olmadıkları için yer almamaktadır (Yamaç, 2009: 284). Bu durum sıralamalarda Anglo-Sakson eğiliminin hakim olduğu düşüncesini güçlendirmektedir.

4.2. Yayınların niceliğini dikkate alınması

ARWU sıralamalarında, doğal ya da sosyal bilimlerde yayınlanan makaleler SCI / SSCI / AHCI Atıf dizininde yayınlanmış makale ve araştırmalar büyük önem taşımaktadır. SCI, mühendislik, sosyal ve davranış bilimleri ve özellikle beşeri bilimlerde problematik yönler içermektedir. Belirli bilim disiplinlerinin ağırlık kazandığı üniversitelerde diğer bilim dallarının katkısı azalabilmekte bu durum üniversitenin sıralamalarda görecelik durumunu etkilemektedir (Raas, 2005: 139).

ARWU sıralamasında, uluslararası yayın yapan 1000 üniversiteyi esas alındığını ve büyük üniversitelerin lehine bir sıralama sistemi olduğu sıralamayı yapanlar tarafından da kabul edilmektedir (Kaplan, 2010: 18).

Webometrics, internet üzerinde üniversitelerin akademik çalışmalara dayalı sıralama yapmakta ancak sıralamalarda yayınların niteliği yerine niceliğine önem verilmekte ve internetin yaygın kullanıldığı ülkelerin üniversiteleri ön plana çıkarmaktadır (Savaş ve Baykal, 2011: 2459).

Yayınların niceliği yanında atıf sayısı da sıralamalarda önemli kriterlerin başında gelmektedir. En çok aranan veri tabanları ABD kaynaklı ya Devletin ya da Büyük Şirketlerin elindedir. Her iki durumda da değerlendirme öncelikleri global olarak

bakıldığı yazılı tüm kurallara rağmen olabildiğince sübjektiftir ve de hiç de haklılık göstermemektedir (Özbilgin, 2010: 43).

4.3. Belirli Bilim Disiplinleri ile Sınırlı Tutulması

Üniversitelerde çok çeşitli bilim dallarının varlığına karşılık, üniversitelerde elde edilen sonuçların fen bilimleri ve sosyal bilimler alanında yapılan faaliyetlere ağırlık verilmektedir. Akademik boyutta göz ardı edilen, güzel sanatlarla ilgili yapılan çalışmalar, spor dallarında elde edilen sonuçlar başarı sıralamalarına yansıtılmaması, sıralamalarda ortaya çıkan bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Almanya gibi Avrupa'nın bazı ülkelerinde meslek yüksekokulları düzeyinde yapılan eğitim-öğretim daha çok endüstriyel ilişkilere dayanmaktadır. Uygulama ağırlıklı okullar için bu sıralamalar kapsamında tanımlı olmayacaktır (Margison, 2007: 139).

ARWU ve benzeri sonuçları değerlendirirken, ele alındığı kriterler bazında sıralamalar metodoloji olarak değerlendirilmesi ve ilgili kriter çerçevesinde referans alınabilecek genel yargılar olarak bakılması uygundur (Cheng ve Liu, 2007: 25)

4. ANALİZ SÜRECİNE YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Bazı kriterler akademik performansı göstermekte hatalı görülmektedir. Örneğin, THES'deki ölçütler kendi aralarında zayıf kolerasyon göstermekte, hatta bazıları birbiriyle ters kolerasyon göstermektedir (Yamaç, 2009: 283).

5. SIRALAMA SONUÇLARININ ETKİN HALE GETİRİLEBİLMESİNE YÖNELİK ÖNERİLER

Başarı sıralamalarına yönelik ortaya çıkan metodolojik problemlere karşılık, sıralamaların düzenli aralıklar ile yapılması, elde edilen deneyimleri geliştirmekte ve zamanla sıralamalarda daha fazla oranda nesnel kriterlere yer verilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Her bir sıralama, araştırmanın yapıldığı dönemde, “en iyi” üniversitenin tespit edilmesine yönelik hazırlanmış olsa da, en iyiyi -ilk sırada olan- üniversitenin olup olmadığı herkesçe hem fikir olunan bir sonuç doğurmamaktadır. Özellikle, başarı sıralamalarında kendine yer bulan üniversiteler için bir reklam konusu olurken, sıralamalarda istediği yeri alamayan üniversitelerde ise tepkilere neden olabilmektedir. Bu tartışmaların giderilmesi açısından; sıralamaların, belirli bir program ölçeğinde kapsamının daraltılması ve ilgili bilim disiplini çerçevesinde ortak kabul görecektir standart çerçevesinde sıralamaların yapılması daha sağlıklı sonuçların alınabilmesi açısından anlamlı görünmektedir. Ayrıca, başarı sıralamalarına yönelik hazırlanacak verilerin, üniversitenin birincil kaynaklarından ilgili uzmanların yardımı ile sağlanması ve çok kriterli karar verme teknikleri çerçevesinde verilerin toplanmasını gerektirmektedir (Filinov ve Ruchkina, 2002: 408).

Liu ve Cheng'e (2005: 132) göre, sıralamalarda elde edilen sonuçlar için kesin yargılar olarak değerlendirilmemesi, daha çok referans alınabilecek sonuçlar olarak yorumlanması ve üniversitenin kendi durumunu bu sıralamalara göre ele alması gerektiğini ileri sürmektedir.

En iyi olarak kabul edilen ilk on üniversite, geçmiş yıllar içerisinde sıralamalar içerisinde sürekli kendine bir yer buluyorsa, neden küresel ölçekte bütün üniversiteler araştırmaya katılarak her defasında büyük değişimlerin olmadığı sıralamalara tutulmaktadır? sorusu akla gelmektedir. O halde, bütün üniversiteleri incelemek yerine en iyi on olarak kabul edilen üniversitelerin ele alınması, geri kalan her bir üniversitenin kendini bu üniversitelere göre kıyas edinmesi (Benchmarking) ortaya atılabilir. Bu noktada Proulx'a (2007: 79) göre, kıyas edinme yönteminin, gerçek verilerden oluştuğu, itibarın ise kendi içerisinde metodolojik sorunları barındırdığı ifade edilmektedir.

Merisotis, metodolojinin geçerliliği hakkında bir cevap oluşturmamakla birlikte yine de başarı sıralamalarına yönelik geliştirilecek metodolojinin temel prensiplerini şu şekilde açıklamaktadır (Merisotis, 2002: 478-479);

- Yükseköğretimde bağımsız bir analizin ne kadar anlamlı ve değerli olduğunun bilinmesi gerekmektedir.
- Sıralama sistemlerinin değerlendirilmesinde yükseköğretimin girdi, süreçleme ve çıktılarının ele alındığı çok çeşitli yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır. Hiçbir metodoloji, yanılmaz, düzeltilmez ya da yeniden değerlemeye tabi tutulmaz özellik taşımaz. Sonuç olarak, sistemler yenilenmeye gereksinim duymaktadır.

- Şeffaflık herhangi bir sıralama sisteminin başarısı için önemlidir.
- Sıralama sonucunda tek başına elde edilen skor değeri kurum için istatistiksel anlamda güvenilir olmayan sorunsal bir konudur. Sıralamaların belirli bir grup veya kümeleme (belirli bir program/fakülte/ enstitü vb.) içinde yapılması kabul edilebilir ve metodolojik anlamda daha uygundur.
- Başarı sıralamalarının belirlenmesinde müşteriler (öğrenciler, ebeveynler, kurum çalışanları) daha fazla kontrol ve mülkiyet hakkı olması gerekmektedir.

Başarı sıralamaların etkinliğinin artırılmasına yönelik aşağıdaki maddeler ileri sürülebilir;

- Dill ve Soo'a göre (2005: 503) ün, üniversiteler için en ihtilaflı bir ölçüdür. Dolayısıyla, akran değerlendirmelerine dayalı bir sıralamanın küresel düzeyde nasıl bir başarıyı yansıttığı ayrı bir tartışma konusudur. Tartışmaların bertaraf edilmesinde, bazı sıralamalarda üniversiteye yönelik belirli bir kesimin görüş ve düşüncelerinin alındığı skor derecesinin ağırlığı azaltılabilir veya tamamen ortadan kaldırılabilir.
- Üniversitelerin evrensel değerler çerçevesinde, ulusal nosyonların da dikkate alındığı, eğitim-öğretim, araştırma, toplumsal yaşama katkıları ve sosyal sorumluluk boyutları ile dikkate alınmalıdır.
- Sıralamalarda, üniversiteler arası finansal olanakların farklılıkları, üniversitenin yaşı, üniversitenin fiziksel kapasite kullanım oranı, buldukları ülkenin ve bölgenin ekonomik düzeyi ele alınan her bir bilim disiplinine göre daha fazla oranda dikkate alınmalıdır.
- Çeşitli bilim insanları tarafından ortaya atılan farklı istatistiki yöntemlerin uygulanarak, en uygun istatistiki metodun geliştirilmesine yönelik iyileştirmeler sağlanabilir.
- Geliştirilecek sistemlerin Uluslararası Derecelendirme Uzmanlar Grubu (IREG: International Ranking Expert Group) tarafından yayınlanan ve amacı sıralama sistemlerinde kalitenin korunması olan Berlin Prensipleri ile uyumlu olmalıdır (Williams, 2008).
- Sıralamalar üniversiteler için bir amaç değil, kalitenin geliştirilmesinde ve sürdürülebilir bir rekabet ekseninde değerlendirilmesi gereken bir araç olarak görülmelidir.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüz bilgi toplumlarının en güzide kurumlarının başında üniversiteleri gelmektedir. Bu kurumların daha güzide olanlarını seçmenin günümüzdeki ifadesi, üniversitelerin başarı sıralamaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir üniversiteyi üst sıralara taşıyacak başarı ölçütlerin temelinde; üniversitenin paydaşları tarafından kuruma yönelik duyulan saygıyı, beğeniyi, güvenilir olmasını, farkındalık hali olarak kurumun toplum önünde bilinirliği, akreditasyon kurumları tarafından kabul görmesini, üniversiteye yönelik yargı ve tahminlerin bütünü içerir. Bu kapsamda, gerek ulusal, gerekse uluslararası birçok başarı sıralamalarının yapıldığı bilinmektedir.

Son yıllarda, gerek akademik gerekse kamuoyu nezdinde konuya yönelik ilginin arttığı görülmektedir. Kamusal kaynakların kullanımı, daha fazla hesap verilebilirlik ve rekabet baskısı altında kalan üniversitelerin, dinamiklerini ve farklılık içeren yapısını ortak bir paydada toplamak, sınırlı kriterler ile tek bir başarı reçetesi ile sunmak bilimsel anlamda birçok metodolojik problemi ortaya çıkartmaktadır. Küresel ölçekte sıralamalarının hazırlanmasında genel kabul görmüş başarı kriterleri üzerinde ortak bir tanımlamanın bulunmaması, sorunların öznesini oluşturmaktadır.

Başarı sıralamaları aynı zamanda bir üniversitenin uluslararası bilim dünyasına katkı oranını değerlendirmektedir. Ancak ulusal düzeyde katkıları, sahip oldukları misyonları gereği küresel yoksulluğun azaltılmasına yönelik katkıları, yaşam standartlarının gelişimine yönelik işlevlerini de içermelidir. İngilizce'nin hakim olduğu akademik camiada "en iyi" ifadesini belirlemede, sadece atıfların değil, üniversitelerin insani yaşam endeksinin gelişimine yönelik katkıları göz ardı etmemelidir.

Akademik derecelendirmeler, üniversiteler hakkında akademik performanslarına ilişkin yargıların oluşumunda etkili olması bakımından önem taşımaktadır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, sonuçların yorumlanmasında genel bir yargıya varmak yerine, sıralamalarda esas olan ilgili ölçütlerin başarısı olarak yorumlanması gerektiğidir. Örneğin, Nobel ödülü almak bir kriter ise, bu ödülü alanların başarılı, alamayanların başarısızlığa mahkum olduğu sonucunu üretmemelidir.

Gerek ulusal gerekse küresel ölçekte birbirinden farklı sıralama sistemlerine ait kendi aralarında benzeşim olmayan göstergelerin kullanılması kaliteli bir sonucun elde edilmesi için şaşırtıcı olmamaktadır. Metodolojik hatalardan arındırılmış başarı sıralamaları, misyonu “en iyi” ifadesini belirleme olan çalışmaların bilimsel kalitesini artıracaktır.

Literatürde ortaya konulan çelişkiler, konuya yönelik çeşitli eleştirilere karşın, üniversiteler önümüzdeki yıllarda, rekabet baskısı, şeffaflık, hesap verilebilirliğin bir gereği olarak her yerde giderek artan şekilde karşılaştırmalara ve sıralamalara maruz kalacaklardır. Mevcut koşullar ve kriterler devam ettiği göz önüne alındığında araştırma üniversiteleri sıralamalarda, en iyi olmaya, en yakın adaylar olarak görülmeye devam edecektir.

KAYNAKÇA

- ALTBACH, P.G. (2004). “The Cost and Benefits of World-Class Universities”. *Acedeme*, 90(1): 20-23
- CHENG, Y. & LIU, N.C. (2007). “Academic Ranking of World Universities by Broad Subject Fields”. *Higher Education in Europe*, 32(1): 17-29
- DEMİR, R. (2008). *Üniversitenin Bugünü ve Yarını*. Palme Yayıncılık, Ankara.
- DILL, D.D. & SOO, M. (2005), “Academic Quality, League Tables, And Public Policy: A Cross-National Analysis Of University Ranking Systems”, *Higher Education*, 49, 495-533
- FILINOV, B.N., RUCHKINA, S. (2002), “The Ranking of Higher Education Institutions in Russia: Some Methodological Problems”. *Higher Education in Europe*, 27(4): 407-421.
- FEDERKEIL, G. (2008). “Rankings and Quality Assurance in Higher Education”. *Higher Education in European*, 33(2): 219-231.
- FRIED, L. (2005). *Reputation and Prestige In American Research Universities: An Exploration of the History of Rankings and the Increasing Importance of Student Selectivity In Perception Of Quality In Higher Education*. University of Pennsylvania, USA, Doctoral Thesis.
- GÜLTEPE, Y., KALAMAN, Y., ZHUMANGALİYEVNA, Z. (2014). "Üniversite Sıralama Sistemleri: Batı Karadeniz Üniversiteleri için Analiz Örneği". Akademik Bilişim Konferansı, 5-7 Şubat, 2014, Mersin.
- HAZELKORN, E. (2007). “The Impact of League Tables and Ranking Systems on Higher Education Decision Making”. *Higher Education Management and Policy*, 19(2): 87-110.
- KAPLAN, P. (2010, 12, Ekim). “Dünya Üniversitelerini Sıralayanlar”. *Haber Türk Gazetesi*: 18.
- KAYNAR, M., PARLAK, İ. (2005). *Her İle Bir Üniversite: Türkiye’de Yükseköğretim Sisteminin Çöküşü*. Paragraf Yayınevi, Ankara.
- LIU, C. N., LIU, L. (2005). “University Rankings in China”. *Higher Education Europe*, 30(2): 217-227.
- LIU, C.N., CHENG, Y. (2005). “The Academic Raking of Wolrd Universities”. *Higher Education in Europe*, 30(2): 127-136.
- MARTINS, L.L. (1998). “The Very Visible Hand of Reputational Rankings in US Business Schools” *Corporate Reputation Review*, 1(3): 293-298.
- MARGINSON, S. (2007). “Global University Rankings: Implications in General and for Australia”. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 29(2): 131-142.
- MERISOTIS, P.J. (2002). “Summary Report of the Invitational Roundtable on Statistical Indicators for the Quality Assessment of Higher/Tertiary Education Institutions: Ranking and League Table Methodologies”. *Higher Education in Europe*, 27(4): 475-480.
- OKÇABOL, R. (2007). *Yükseköğretim Sistemimiz, Ütopya Yayınları*, Ankara.

- ÖNCEL, M. (2010). Sürdürülebilir Rekabet Üstünlüğü Sağlamada Kurumsal İtibar Yönetimi: Yükseköğretimde Yapılandırılmasına Yönelik Bir Model Önerisi. Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- ÖZBİLGİN, N. (2010). “Uluslararası İndeksler Neden Önemli?”. Sağlık Bilimleri Süreli Yayıncılık, İnternet Erişim Adresi: <http://uvf.ulakbim.gov.tr/toplantı/uay10/nozgirgin.pdf>, Erişim tarihi: 19.04.2013.
- PROULX, R. (2007). “Higher Education Ranking and Leagues Tables: Lessons Learned from Benchmarking”. Higher Education in Europe, 32(1): 71-82.
- ROZMAN, I., MARHL, M. (2008). “Improving the Quality of Universities by World-University-Ranking: A Case Study of the University of Maribor”. Higher Education in Europe, 33(2/3): 317-329.
- SAKA, Y., YAMAN, S. (2011). “Üniversite Sıralama Sistemleri, Kriterleri ve Yapılan Eleştiriler”. Bilim ve Yükseköğretim Dergisi, Sayı:1, Mayıs,2011, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi: 43-53.
- SALMI, J., SAROYAN, A. (2007). “League Tables as Policy Instruments: Uses and Misuses”. Higher Education Management and Policy, 19(2),OECD: 31-68.
- SALMI, J.(2010). Dünya Çapında Üniversiteler Kurmanın Zorluğu. K.Yamaç (Çev.), Eflatun Yayınevi, Ankara.
- SAVAŞ, E., BAYKAL, A. (2011). “Üniversitelerin Sıra Düzeni ve Sıralama Ölçütlerinin Ağırlıkları, Yükseköğretimde Sorunlar ve Yeni Yönelişler”. Uluslararası Yükseköğretim Konferansı, 3. Cilt, Bölüm: XVI: 2458-2464, 20-23 Mayıs, İstanbul.
- SIWINSKI, W. (2002). “Perspektywy-Ten Years of Rankings”. Higher Education in Europe: 27(4): 309-406.
- TAYLOR, P., BRADDOCK, R. (2007). “International University Ranking Systems and the Idea of University Excellence”. Journal of Higher Education Policy and Management, 29:3, 245-260.
- Türk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr>, Erişim tarihi: 28.03.2013.
- RAAN, V.J.F.A. (2005). “Fatal attraction: Conceptual and methodological problems in the ranking of universities by bibliometric methods” Akademiai Kiado Budapest and Springer, 62(1): 133-143.
- USHER, A., SAVINO, M. (2007). “A Global Survey of University Ranking and League Tables”. Higher Education in Europe, 32(1): 5-15.
- WILLIAMS, R.(2008). “Methodology, Meaning and Usefulness of Rankings”. Higher Education Conference, 13-14 March, Sydney.
- YAMAÇ, K. (2009), Bilgi Toplumu ve Üniversiteler, Eflatun Yayınevi, Ankara.
- <http://www.events.leiden.edu/ranking2009/about/presentations.html>, Erişim tarihi: 14.04.2013.
- <http://www.timeshighereducation.co.uk>, Erişim tarihi: 11.10.2009
- <http://www.webometrics.info/en/Methodology> , Erişim tarihi: 12.04.2013
- <http://www.research.uwa.edu.au/staff/about/uwa-ranking/arwu-ranking-methodology> , Erişim tarihi: 03.04.2015)